

อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

THE KINGDOM OF LANCHANG AND COLLAPSE

OF THE KINGDOM OF LANCHANG

ปัญญา คล้ายเดช¹ และ มาริสา ไสวงาม²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2}

Panya Klaydesh¹ and Marisa Sa-waingam²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand^{1,2}

Corresponding Author; E-mail: marisa.saw@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง 2) ศึกษารูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง และ 3) ศึกษาการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ จำนวน 10 คน ผู้เชี่ยวชาญทางการเมืองการปกครอง จำนวน 10 คน และผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคมวิทยา จำนวน 10 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

อาณาจักรล้านช้าง เป็นอาณาจักรของชนชาติลาวในอดีต ซึ่งตั้งอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำโขง มีอาณาเขตอยู่ในบริเวณประเทศลาวและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย อาณาจักรแห่งนี้ได้สถาปนาขึ้นในปี พ.ศ.1300 โดยขุนลอ มีความรุ่งเรืองสลับกับความร่วงโรยต่อมาหลายสมัย จนกระทั่งอาณาจักรล้านช้างเสื่อมอำนาจลงและแตกแยกเป็น 3 ราชอาณาจักร

* ได้รับบทความ: 19 กันยายน, 2563; แก้ไขบทความ: 29 ธันวาคม 2563; ตอรับตีพิมพ์: 30 ธันวาคม 2563

Received: September 19, 2020; Revised: December 29, 2020; Accepted: December 30, 2020

คือหลวงพระบาง เวียงจันทน์ จำปาสัก ในปี พ.ศ. 2321 ทั้ง 3 อาณาจักรได้สูญเสียเอกราชแก่ราชอาณาจักรสยาม ในปี ค.ศ.2436 ฝรั่งเศสเข้ายึดครองอาณาจักรล้านช้างฝรั่งเศสฝ่ายของแม่น้ำโขง (ประเทศลาว) ทำให้อาณาจักรล้านช้างล่มสลายตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

รูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง ปกครองด้วยระบบอาญาสี่ ซึ่งแบ่งชั้นการปกครองตามลำดับ คือ 1) เจ้าเมือง มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับบัญชาเหนืออุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ได้เองโดยลำพัง 2) อุปฮาด เป็นตำแหน่งรองเจ้าเมือง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาการของเจ้าเมือง ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าเมือง 3) ราชวงศ์ เป็นผู้แทนของอุปฮาด รับผิดชอบเรื่องอรรถคดี และการตัดสินถ้อยความข้อพิพาท 4) ราชบุตร หน้าที่ช่วยราชการตามที่เจ้าเมืองมอบหมาย ตลอดจนการปฏิบัติกิจการด้านศาสนา สอนไธยา ถนนหนทาง ภาษีอากรต่างๆ

การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง พบว่า เกิดจากความแตกแยกภายในอาณาจักร สงครามเจ้าอนุวงศ์ การแย่งชิงอำนาจ การแตกความสามัคคี การรุกรานของชาวต่างชาติ ในปี ค.ศ.1893 ฝรั่งเศสเข้ายึดครองอาณาจักรล้านช้างฝรั่งเศสฝ่ายของแม่น้ำโขง (ประเทศลาว) ทำให้อาณาจักรล้านช้างล่มสลาย และอาณาจักรล้านช้างได้ถูกแยกออกเป็น 2 ประเทศ คือ ส่วนหนึ่งเป็นประเทศลาว และอีกส่วนหนึ่งเป็นภาคอีสานของประเทศไทย

คำสำคัญ: อาณาจักรล้านช้าง; การล่มสลายอาณาจักรล้านช้าง; การเมืองการปกครองล้านช้าง

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the historical background of Lanchang Kingdom, 2) the political and government systems and 3) the fall of Lanchang hang Kingdom. It was a Qualitative research. Tools used in the research were in-depth interviews, focus group discussions, and behavior observations. Key informants consisted of 30 experts from the 3 different fields; History, Politics and Government, and Sociology. 10 experts of each field were selected. The obtained data were presented by the descriptive analysis method.

The findings of the study were as follows:

1) Lanchang Kingdom was the ancient Lao kingdom located in the basin of Mekong River in all area including some part of northeastern Thailand. It had prosperity in many areas such as politics and government, culture, and Buddhism. Lanchang Kingdom was established in Khun Lo period in 757. It had prosperity and *declination for many years until in 1778 it was divided into 3 kingdoms*; Luang Prabang, Vientiane and Champassak. The Kingdom of Siam defeated three of them and then in 1893 France took over the Kingdom of Lanchang - the left bank of the Mekong River (Laos). It was considered the end or the collapse of the Lanchang Kingdom since then.

2) The Lanchang Kingdom governed the kingdom by using the Ayasee regime divided into 4 levels; 1) Jao Muang (Governor) had power of administration over Uphahad, Rajwong, Rajput, 2) Uphahad was a vice governor served as the counselor of the governor and perform duties on behalf of the governor, 3) Rajwong was the representative of the Uphahad responsible for litigation and judging of all disputes, and 4) Rajput was responsible for helping the government as assigned by the governor as well as performing the duties about religious affairs, farms, roads and taxation.

3) The Collapse of Lanchang Kingdom was from many causes such as disunion, *Anuwong's Rebellion or Lao-Siamese War*, expanding the power of France on the basis of the Mekong River, usurpation, conflicts among royalties, population immigration, and invasion from other *states*. *In 1893*, France took over the Kingdom of Lanchang - the left bank of the Mekong River (Laos). This made Lanchang Kingdom decline and it was divide into 2 countries; Laos and Thailand (some part of northeastern Thailand).

Keywords: The Kingdom of Lanchang; Collapse of the Kingdom of Lanchang;
Elephant politics

บทนำ

อาณาจักรล้านช้างเป็นอาณาจักรที่มีความยิ่งใหญ่อาณาจักรหนึ่งในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งตามพงศาวดารลาวได้กล่าวว่า อาณาจักรล้านช้างเริ่มก่อตั้งขึ้นในสมัยขุนลอ โดยพระองค์ได้เข้ายึดครองเมืองขวา (หลวงพระบาง) จากขุนกันราง และได้ตั้งเมืองขวาขึ้นเป็นหลวงของล้านช้างใน ปี พ.ศ.1300 แล้วเปลี่ยนชื่อจากเมืองขวาเป็น “เมืองเชียงทอง” หลังจากสิ้นรัชกาลขุนลอ อาณาจักรล้านช้างได้มีกษัตริย์ปกครองต่อมาอีกหลายพระองค์ จนกระทั่งมาถึงสมัยเจ้าฟ้าจ๋ม (พ.ศ.1896-1916) ซึ่งเป็นระยะที่อาณาจักรล้านช้างได้ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในปี พ.ศ.1904 อาณาจักรล้านช้างได้ขยายดินแดนไปถึงภาคอีสานของไทย (ทองสืบ ศุภะมาร์ค (ปริวรรค), 2528))

การเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้างมีทั้งความรุ่งเรืองสลับกับความร่วงโรยต่อมาหลายยุคหลายสมัย แต่ที่นับได้ว่าเป็นยุคทองของอาณาจักรล้านช้างคือสมัยของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (พ.ศ. 2091-2114) และในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (พ.ศ. 2181-2238) หลังจากนั้นอาณาจักรล้านช้างก็เสื่อมอำนาจลงและแตกแยกออกเป็น 3 อาณาจักร และในปี พ.ศ. 1321 ทั้ง 3 อาณาจักรก็ได้สูญเสียเอกราชให้กับอาณาจักรสยาม (อาณาจักรล้านช้าง, <https://th.wikipedia.org/wiki/>) จึงกลายมาเป็นอาณาจักรล้านภายใต้การปกครองของสยาม ในปี ค.ศ.1893 ฝรั่งเศสเข้ายึดครองอาณาจักรล้านช้างฝรั่งเศสของแม่น้ำโขง (ประเทศลาว) ทำให้ประเทศสยามเสียดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศส ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งถือว่าเป็นการสิ้นสุดและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา หลังจากอาณาจักรล้านช้างได้แยกออกเป็น 2 ฝ่ายโดยเอาแม่น้ำโขงเป็นที่กั้นดินแดน คือ แผ่นดินฝรั่งเศสฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงกลายเป็นประเทศลาว ซึ่งปกครองโดยฝรั่งเศส ส่วนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงกลายมาเป็นแผ่นดินสยามที่เรียกว่าอีสาน (วิทย์ บัณฑิตกุล, 2555 : 19)

ปัจจุบันนี้อาณาจักรล้านช้างไม่มีอยู่ในแผนที่โลก เพราะอาณาจักรล้านช้างได้ล่มสลายไป ในปี ค.ศ. 2436 การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างทำให้แผ่นดินถูกแยกออกเป็น 2 ประเทศ คือประเทศลาวและประเทศไทย หลังจากนั้นทั้ง 2 ประเทศ ได้มีการเขียนประวัติศาสตร์ตนเองขึ้น ในการเขียนประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศจะอ้างถึงการเมืองการปกครองของตนเอง ทำให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์บางอย่างไม่ตรงกัน เพราะเหตุการณ์บางเหตุการณ์ไม่สามารถที่จะเขียนข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ได้ เนื่องมาจากข้อห้ามทางการ

ปกครองแต่ละยุค และอีกสาเหตุหนึ่งคือความกลัวเกี่ยวกับสิ่งลึกลับจึงไม่กล้าที่จะเขียนข้อเท็จจริงในเรื่องนั้นได้ จึงทำให้ความจริงทางประวัติศาสตร์ถูกบิดเบือนข้อเท็จจริง สุดท้ายข้อมูลทางประวัติศาสตร์เหล่านั้นก็จะถูกลืมไปกับกาลเวลา เพราะไม่มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน จึงทำให้ประวัติศาสตร์ล้านช้างไม่มีความชัดเจนจึงไม่สามารถที่จะตัดสินได้ว่าใครเขียนประวัติศาสตร์ตรงตามข้อเท็จจริง และที่ผ่านมามีคนจำนวนน้อยมากที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ล้านช้างจึงทำให้คนรู้จักอาณาจักรล้านน้อย

ประวัติศาสตร์ล้านช้างยังมีข้อมูลบางข้อมูลยังหาข้อยุติไม่ได้ เพราะข้อมูลที่ไม่ตรงกันบางข้อมูลก็ถูกบิดเบือนไป ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์บางเหตุการณ์ไม่สามารถจะทำการวิจัยได้ ในบางยุคก็ไม่มี การสนับสนุนการสืบค้นความจริงทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ล้านช้างภาคอีสาน บางยุคถึงกับห้ามศึกษาประวัติศาสตร์ล้านช้างอีสาน ถ้าใครศึกษาถือว่าเป็นกบฏ จึงกลายมาเป็นประเด็นว่าข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์อาณาจักรล้านช้างคืออะไร มีการปกครองอย่างไร มีการล่มสลายอย่างไร จึงจำเป็นต้องทำการทำวิจัยหาคำตอบให้ชัดเจน แต่ถ้าไม่มีการทำวิจัย จะทำให้ประวัติศาสตร์อาณาจักรล้านช้างไม่ชัดเจน ไม่มีข้อยุติ และสุดท้ายความจริงทางประวัติศาสตร์ก็จะสูญหายไปในที่สุด

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการวิจัย “อาณาจักรล้านช้าง และการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง” เพื่อให้ได้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองอาณาจักรล้านช้าง การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างที่ถูกต้องและชัดเจนไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง
2. เพื่อศึกษารูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง
3. เพื่อศึกษาการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการเก็บข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group)

2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 30 คน ดังนี้

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก				
ลำดับ	คุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลหลัก	คนไทย	คนลาว	จำนวนคน
1	ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ล้านช้าง	5	5	10
2	ผู้เชี่ยวชาญทางการเมืองการปกครองล้านช้าง	5	5	10
3	ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคมวิทยาล้านช้าง	5	5	10
	ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น (จำนวน 30 คน)	15	15	30

3. เครื่องมือการวิจัยและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสนทนากลุ่ม โดยมีการสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์จากโบราณวัตถุ จดหมายเหตุ บันทึกทางประวัติศาสตร์ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาใช้สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสนทนากลุ่ม

2) นำข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ 1 มาทำคำถามแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสนทนากลุ่ม แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ภาษา และวิจัย

3) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสนทนากลุ่ม ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

4) ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสนทนากลุ่ม แล้วจัดพิมพ์ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสนทนากลุ่มฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) นำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล ในการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

2) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคยและแจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3) กำหนดนัดหมายวันเวลาในดำเนินการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มที่แน่นอน เพื่อให้ข้อมูลสำคัญได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

5. ตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีสามเส้า (Triangulation) จากข้อมูล 3 กลุ่ม ในการยืนยันข้อมูล คือ 1) ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ล้านช้าง 2) ผู้เชี่ยวชาญทางการเมืองการปกครองล้านช้าง 3) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคมวิทยาล้านช้าง แล้วคัดเอาเฉพาะข้อมูลที่ตรงกัน ส่วนข้อมูลที่ไม่ตรงกันไปหาข้อมูลเพิ่มเติมว่าเนื่องจากสาเหตุอะไรจึงได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกัน

หลังจากนั้น ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มที่ได้ตรวจสอบแล้วว่าเป็นข้อมูลที่ตรงกันทั้งสามกลุ่ม จึงนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่แล้วทำการตีความ แปรความ แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาตามหลักอุปนัย

ผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง

อาณาจักรล้านช้างเป็นอาณาจักรที่มีความยิ่งใหญ่อาณาจักรหนึ่งในแถบกลุ่มน้ำโขงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งตามพงศาวดารลาวได้กล่าวว่า อาณาจักรล้านช้างเริ่มก่อตั้งขึ้นในสมัยขุนลอ โดยพระองค์ได้เข้ายึดครองเมืองขวา (หลวงพระบาง) จากขุนกันราง และได้จัดตั้งเมืองขวาขึ้นเป็นราชธานีของล้านช้างใน ปี พ.ศ. 1300 แล้วได้เปลี่ยนชื่อจากเมืองขวาเป็น “เมืองเชียงทอง” ตั้งแต่นั้นมาได้มีชนชาติลาวอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนล้านช้างจำนวนมากขึ้น หลังจากสิ้นรัชกาลขุนลอ อาณาจักรล้านช้างได้มีกษัตริย์ปกครองต่อมาอีกหลายพระองค์ จนกระทั่งมาถึงสมัยเจ้าฟ้าจ๋ม (พ.ศ.1896-1916) ซึ่งเป็นยุคที่อาณาจักรล้านช้างได้ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในปี พ.ศ.1904 อาณาเขตของล้านช้างขยายมากขึ้น จนสามารถครอบครองดินแดนอีสาน ของไทยในปัจจุบันบางส่วนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง (ทองสืบ ศุภะมาร์ค (ปริวรรค), 2528) ในสมัยนั้นอาณาจักรล้านช้างมีศูนย์กลางอำนาจการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และศาสนา อยู่ที่หลวงพระบาง ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง มีดินแดนทอดตัวยาว จากเหนือจรดใต้ มีอาณาเขตทิศ

เหนือจรดกับจีน ทิศตะวันออกจรดกับ เวียดนาม ทิศใต้จรดกับเขมร ทิศตะวันตกจรดพม่า และไทย

ในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช อาณาจักรล้านช้างได้เจริญสูงสุด ซึ่งถือได้ว่าเป็นยุคทองของอาณาจักรล้านช้าง พระองค์ทรงสร้างความเข้มแข็งทางการเมือง การปกครอง สร้างบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่น ประชาชนอยู่ดีกินดี ประชาชนมีความสุข ประชาชนมีคุณธรรมจริยธรรม พระองค์เป็นผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม และเป็นที่เคารพนับถือของปวงชน หลังสิ้นรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช อาณาจักรล้านช้างเกิดความระส่ำระสายอย่างหนัก จากการแก่งแย่งอำนาจของบรรดาเชื้อพระวงศ์และขุนนางต่างๆ จนทำให้อาณาจักรล้านช้างแตกแยกออกเป็น 3 อาณาจักร ได้แก่

อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ คืออาณาจักรที่สืบทอดมาจากอาณาจักรล้านช้างศรีสัตนาคนหุตเดิม มีอาณาเขตปกครองดินแดนลาวภาคกลางในปัจจุบัน มีพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 2 เป็นปฐมกษัตริย์ พระไชยเชษฐาองค์นี้ทรงเป็นเชื้อพระวงศ์ที่ลี้ภัยการเมืองไปอยู่ที่จักรวรรดิเวียดนาม (วิทย์ บัณฑิตกุล, 2555 : 19) ซึ่งมีราชธานีในขณะนั้นอยู่ที่เมืองเว้ คนทั้งหลายจึงขนานพระนามอีกอย่างว่าพระไชยองค์เว้หรือพระไชยองค์เวียด พระองค์ได้นำกำลังจากเวียดนามเข้ายึดกรุงเวียงจันทน์จับเจ้านันทราชสำเร็จโทษ แล้วราชาภิเษกพระองค์เองเป็นกษัตริย์ในปี พ.ศ. 2241 จากนั้นจึงทรงตั้งท้าวทองเป็นเจ้าอุปราชครองเมืองหลวงพระบางแต่ไม่ได้รับการยอมรับจากชาวลาวทั้งหมด เพราะพระองค์มีความใกล้ชิดกับจักรวรรดิเวียดนาม

อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง ก่อตั้งขึ้นจากความแตกแยกระหว่างเวียงจันทน์ กับหลวงพระบางในปี ค.ศ.1707 ได้รับการช่วยเหลือจากสมเด็จพระเพทราชา กษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ได้ทรงช่วยเจรจาให้ทั้งสองฝ่ายยุติการสู้รบและปักปันเขตแดนระหว่างหลวงพระบางกับเวียงจันทน์ นับแต่นั้นเป็นต้นมาหลวงพระบางจึงเป็นอิสระภาพ และเป็นจุดเริ่มต้นยุคล้านช้าง 2 อาณาจักร คือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง ซึ่งมีอาณาเขต ครอบคลุมดินแดนลาวภาคเหนือของลาวในปัจจุบัน และอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ซึ่งมีอาณาเขต ครอบคลุมดินแดนลาวภาคใต้ รวมถึงจำปาสักในปัจจุบัน

อาณาจักรล้านช้างจำปาสัก ก่อตั้งขึ้นจากการแข็งข้อตั้งตนเป็นอิสระ ไม่ขึ้นตรงต่อเวียงจันทน์ ต่อมาได้เชิญเจ้าหน่อกษัตริย์มาเป็นกษัตริย์ปกครองนครจำปาสักในปี ค.ศ. 1714 อาณาจักรล้านช้างจำปาสัก จึงเกิดขึ้นในสมัยของพระองค์ มีอาณาเขตตั้งแต่เมืองนครพนม

เมือง คำม่วน ลงไปจนถึงเมืองเชียงแตง เมืองมโนไพรต่อแดนเขมร ส่วนทาง ด้านตะวันตกแผ่อำนาจปกครองไปจนถึงเมืองท่งหรือเมืองสุวรรณภูมิอาณาจักรล้านช้างภายใต้การปกครองสยาม ในปี ค.ศ. 1778 สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสิน พระองค์ทรงส่งกองทัพสยามเข้ายึดครองแผ่นดินล้านช้างที่แตกแยกออกเป็น 3 อาณาจักร ได้ ทั้งหมด แต่ยังคงให้อำนาจกษัตริย์แต่ละอาณาจักรในการปกครอง ตนเองในฐานะหัวเมืองประเทศราชที่ต้องส่งส่วยให้แก่อาณาจักรสยาม เมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ใน ปี ค.ศ.1822 เจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ ทรงวางแผนกบฏเอกราช แต่ไม่สำเร็จจึงถูกตัดสินโทษประหาร ชีวิตกองทัพสยามในรัชกาลที่ 3 ยกทัพไปปราบอาณาจักรเวียงจันทน์ได้หมดสิ้น และอาณาจักรสยามปกครองอาณาจักรล้านช้างยาวนานถึง 114 ปี ก่อนที่จะเสียดินแดนแถบฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศสในปี ค.ศ.1893 (วิทย์ บัณฑิตกุล, 2555 : 19)

ในปี ค.ศ.1893 ฝรั่งเศสเข้ายึดครองอาณาจักรล้านช้างฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง (ประเทศลาว) ทำให้ประเทศสยามเสียดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศส ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งถือว่าเป็นการสิ้นสุดหรือการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา หลังจากอาณาจักรล้านช้างได้แยกออกเป็น 2 ฝ่ายโดยเอาแม่น้ำโขงเป็นที่กั้นดินแดน คือ แผ่นดินฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงกลายเป็นประเทศลาวซึ่งปกครองโดยฝรั่งเศส ส่วนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงกลายมาเป็นแผ่นดินสยามที่เรียกว่าอีสาน ณ ปัจจุบันนี้ ในสมัยนั้นเป็นระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช และเปลี่ยนมาเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน

2. รูปแบบการเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง

การปกครองภายในอาณาจักรล้านช้างนั้นใช้การปกครองแบบระบบอาญาสี่ ทั้งในเมืองหลวง หัวเมืองใหญ่ ตลอดจนหัวเมืองขึ้น ซึ่งการปกครองนั้นขึ้นอยู่กับหัวเมืองใหญ่ การปกครองระบบอาญาสี่ แบ่งชั้นการปกครองดังนี้

เจ้าเมือง มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับบัญชาเหนืออาญาสี่และกรมการเมือง ตลอดจนข้าราชการทั้งปวงในเขตเมืองนั้น หากแต่จะไม่มีสิทธิ์ในบางเรื่อง เช่น ตัดสินประหารชีวิต หรือแต่งตั้งถอดถอนกรมการเมืองผู้ใหญ่ซึ่งได้แก่ อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ได้เองโดยลำพัง เว้นแต่จะได้รับราชานุญาตจากเจ้ามหาชีวิต (กษัตริย์)

อุปฮาด เป็นตำแหน่งรองเจ้าเมือง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการของเจ้าเมือง ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าเมือง ตลอดจนรับผิดชอบเกี่ยวกับบัญชีส่วย ภาษีอากร การคลัง และการกะเกณฑ์กำลังพลในยามมีราชการสงคราม

ราชวงศ์ เป็นผู้แทนของอุปฮาด รับผิดชอบเรื่องอรรถคดี และการตัดสินถ้อยความ ข้อพิพาททั้งปวงราชบุตร โดยมากมักเป็นบุตรของเจ้าเมืองเอง หรืออาจมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องทางสายเลือดกับเจ้าเมืองก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคำสั่งจากเมืองหลวง

ราชบุตร ทำหน้าที่ช่วยราชการตามที่เจ้าเมืองมอบหมาย ตลอดจนการปฏิบัติกิจการด้านศาสนา เรือกสวนไร่นา ถนนหนทาง และการเก็บภาษีอากรต่างๆ

ผู้ช่วยอาญาสี่ ประกอบด้วย ท้าวสุริยะ ท้าวสุริโย ท้าวโพธิสาร และท้าวสุทิสสาร ซึ่งจะแต่งตั้งจากบรรดาเครือญาติของเจ้าเมืองนั้น รับผิดชอบเรื่องการพิจารณาพิพากษาตัดสินคดีความในศาลเมือง และดูแลรับผิดชอบการปกครองเมืองในแผนกต่างๆ

ชื่อบ้าน ขางเมือง เป็นตำแหน่งรองจากผู้ช่วยอาญาสี่ ประกอบด้วยชื่อเมือง มี 2 ตำแหน่งคือ เมืองแสน ทำหน้าที่กำกับดูแลฝ่ายทหาร และเมืองจันทน์ทำหน้าที่กำกับดูแลฝ่ายพลเรือนขางเมือง มีศักดิ์รองจากชื่อบ้าน ได้แก่ เมืองขวา เมืองซ้าย เมืองกลาง ดูแลบัญชีไพร่พล บัญชีสักเลก งานราชทัณฑ์ การปฏิสังขรณ์วัดวาอารมตลอดจนวัสดุครุภัณฑ์

เมืองคูก เมืองฮาม เมืองแพน เป็นผู้ช่วยการสามตำแหน่งข้างต้น

นาเหนือ นาใต้ ดูแลเรื่องเสบียงอาหารในยุ้งฉางของเมือง ดำเนินการเก็บส่วย เก็บเงินภาษีอากรไพร่พล การสำรวจสำมะโนครัวไพร่พลทุกๆ สามปี ทั้งการแทงจำหน่ายเลขที่หนี หาย ตาย พิการ ชรา อุปสมบทของไพร่พล ตลอดจนการควบคุมดูแลเรื่องสัตว์พาหนะ

ขานेत्र ขานนท์ ทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่เลขานุการของชื่อเมือง

ชาบัณฑิต ทำหน้าที่เป็นอาลักษณ์ หรือเจ้าพนักงานอ่านประกาศต่างๆ ทั้งการแข่งน้ำสาบาน การอ่านพระราชโองการ คำสั่งเจ้าเมืองหรือสารตราจากต่างเมือง รวมทั้งทำหน้าที่การแต่งหนังสือตำราต่างๆ ด้วย

กรมเมือง เป็นผู้รักษานขนบธรรมเนียมประเพณี จารีต ฮีต คลอง ต่างๆ

สุโ เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของทหารตำแหน่งของชื่อบ้านขางเมืองเหล่านี้ จะเรียกแตกต่างกันไปตามศักดิ์ของเมืองนั้นๆ หากเป็นเมืองหลวง หรือเป็นเมืองที่มีกษัตริย์ปกครอง จะใช้คำว่า พระยานำหน้า ถ้าเห็นหัวเมือง จะใช้คำว่า เพี้ย

หัวหน้าชุมชน

ท้าวฝ่าย ทำหน้าที่กำกับดูแลไพร่พลของหลายๆแขวง(ตำบล)รวมกัน ซึ่งอาจคล้าย
นายอำเภอในปัจจุบัน

ตาแสง หรือนายแขวง ทำหน้าที่ดูแลไพร่พลในหมู่บ้านต่างๆ เทียบได้กับกำนันใน
ปัจจุบัน

กวนบ้าน หรือ นายบ้าน ทำหน้าที่ดูแลไพร่พลในหมู่บ้าน เทียบได้กับผู้ใหญ่บ้านใน
ปัจจุบัน

จำบ้าน เทียบได้กับ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือสารวัตรกำนัน

ในรูปแบบการปกครองภายในอาณาจักรล้านช้างนั้นใช้ระบบอาญาสี่ ทั้งในเมือง
หลวง หัว เมืองใหญ่ ตลอดจนหัวเมืองขึ้นซึ่งอยู่กับหัวเมืองใหญ่นั้น ระบบอาญาสี่ แบ่งชั้นการ
ปกครองออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ อาญาสี่ ซึ่งแต่ละตำแหน่งมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ เจ้าเมือง มี
อำนาจหน้าที่ในการบังคับ บัญชาเหนืออาญาสี่และกรมการเมือง ตลอดจนข้าราชการทั้งปวง
ในเขตเมืองนั้น หากแต่จะไม่มีสิทธิ์ใน บางเรื่อง เช่น ตัดสินประหารชีวิต หรือแต่งตั้งถอดถอน
กรมการเมืองผู้ใหญ่ซึ่งได้แก่ อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ได้เองโดยลำพัง เว้นแต่จะได้ รับรา
ชาอนุญาตจากเจ้ามหาชีวิต อุปฮาด เป็นตำแหน่งรองเจ้าเมือง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการ
ของเจ้าเมือง ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าเมือง ตลอดจนรับผิดชอบเกี่ยวกับบัญชีส่วยสาอากร การ
คลัง และการกะเกณฑ์กำลังพลในยามมีราชการสงคราม ราชวงศ์ เป็นผู้แทนของอุปฮาด
รับผิดชอบเรื่องอรรถคดีและการตัดสินถ้อยความข้อพิพาททั้งปวงราชบุตร โดยมากมักเป็น
บุตรของเจ้าเมืองเอง หรืออาจมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องทางสายเลือดกับเจ้าเมืองก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ
คำสั่งจากเมืองหลวง ราชบุตรหน้าที่ช่วยราชการตามที่เจ้าเมืองมอบหมาย ตลอดจนการ
ปฏิบัติกิจการด้านศาสนา เรือกสวนไร่นา ถนนหนทาง และการเก็บภาษีอากรต่างๆ ผู้ช่วย
อาญาสี่ ประกอบด้วย ท้าวสุริยะ ท้าวสุริโย ท้าวโพธิสาร และท้าวสุทธิสสาร ซึ่งจะแต่งตั้งจาก
บรรดาเครือญาติของเจ้าเมืองนั้น รับผิดชอบเรื่องการพิจารณาพิพากษาคดีความใน
ศาลเมือง และดูแลรับผิดชอบการปกครองเมืองในแผนกต่างๆ ชื่อบ้าน ขางเมือง เป็น
ตำแหน่งรองจากผู้ช่วยอาญาสี่ ประกอบด้วยชื่อเมือง มี 2 ตำแหน่งคือ เมืองแสน ทำหน้าที่
กำกับดูแลฝ่ายทหาร และเมืองจันทน์ ทำหน้าที่กำกับดูแลฝ่ายพลเรือนขางเมือง มีศักดิ์รอง
จากชื่อบ้าน ได้แก่ เมืองขวา เมืองซ้าย เมืองกลาง ดูแลบัญชีไพร่พล บัญชีส่วยสาอากร งาน
ราชทัณฑ์ การปฏิสังขรณ์วัดวาอารมตลอดจนวัสดุครุภัณฑ์ เมืองคุก เมืองฮาม เมืองแพน เป็น

ผู้ช่วยการสามตำแหน่งข้างต้น นาเหนือ นาใต้ ดูแลเรื่องเสบียงอาหารในยุ้งฉางของเมือง ดำเนินการเก็บส่วย เก็บเงินภาษีอากรไพร่พล การสำรวจสำมะโนครัวไพร่พลทุกๆ สามปี ทั้งการแต่งจำหน่ายเลขที่ หนี หาย ตาย พิการ ชรา อุปสมบทของไพร่พล ตลอดจนการควบคุมดูแลเรื่องสัตว์พาหนะชาเนตร ชานนท์ ทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่เลขานุการของชื่อเมือง ชาบัณฑิต ทำหน้าที่เป็นอักษร หรือเจ้าพนักงานอ่านประกาศต่างๆ ทั้งการแข่งน้ำสาบาน การอ่านพระราชโองการ คำสั่งเจ้าเมืองหรือสารตราจากต่างเมือง รวมทั้งทำหน้าที่การแต่งหนังสือตำราต่างๆ ด้วยกรมเมือง เป็นผู้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี จาริต ฮีต คลอง ต่างๆ สุโพ เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของทหารตำแหน่งของชื่อบ้านขางเมืองเหล่านี้ จะเรียกแตกต่างกันไปตามศักดิ์ของเมืองนั้นๆ หากเป็นเมืองหลวง หรือเป็นเมืองที่มีกษัตริย์ปกครอง จะใช้คำว่า พระยา นำหน้า ถ้าเห็นหัวเมือง จะใช้คำว่า เพี้ย

3. การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง อาณาจักรล้านช้างมีประวัติศาสตร์ยุคแรกๆ เชื่อว่าอยู่ภายใต้การครอบครองของอาณาจักรน่านเจ้ามีตำนานโดยขุนลอ มีการสืบทอดต่อกันมา จึงถึงรัชสมัยพระเจ้าฟ้างุ้มผู้รวบรวมอาณาจักรล้านช้างได้เป็นผลสำเร็จในช่วงสมัยพุทธศตวรรษที่ 19 และมีกษัตริย์ปกครองสืบทอดต่อกันมาหลายพระองค์ ที่สำคัญ เช่น พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระองค์มีความสัมพันธ์ไมตรีที่แนบแน่นกับกษัตริย์ไทย โดยเฉพาะในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช รัชสมัยของพระองค์นับเป็นยุคทองของราชอาณาจักรล้านช้าง ภายหลังเมื่อพระองค์สวรรคตแล้ว เชื้อพระวงศ์ลาวต่างก็แก่งแย่งราชสมบัติกัน จนอาณาจักรล้านช้างแตกแยกเป็น 3 ส่วนคือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และอาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์ ซึ่งมีสาเหตุที่ทำให้เกิดการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง คือ ความแตกแยกในอาณาจักรล้านช้าง การเกิดสงครามเจ้าอนุวงศ์และการขยายอำนาจของฝรั่งเศสสู่ลุ่มแม่น้ำโขง สาเหตุของการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง เกิดจากการแย่งชิงอำนาจ การแตกความสามัคคี เกิดการรุกรานของชาวต่างชาติ ผลกระทบจากการล่มสลาย เกิดการแย่งชิงอำนาจ การเกิดความแตกแยกความสามัคคี เกิดการรุกรานของชาวต่างชาติ ทำให้อาณาจักรล้านช้างเริ่มเสื่อมลงในปลายรัชสมัย ทำให้ไพร่พลในกำลังล้มตาย บ้านเรือนราษฎรเสียหายและผู้คนเสียชีวิต สภาพบ้านเมืองเริ่มอ่อนแอเกิดความไม่มั่นคง เกิดการจลาจลแย่งชิงราชสมบัติ

สาเหตุของการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง เกิดจากการแย่งชิงอำนาจ การแตกความสามัคคี เกิดการรุกรานของชาวต่างชาติ เกิดการแย่งชิงอำนาจ การเกิดความแตกแยกความสามัคคี เกิดการรุกรานของชาวต่างชาติ ทำให้อาณาจักรล้านช้างเริ่มเสื่อมลงในปลายรัชสมัย ทำให้ไพร่พลในกำลังล้มตาย บ้านเรือนราษฎรเสียหายและผู้คนเสียชีวิต สภาพบ้านเมืองเริ่มอ่อนแอเกิดความไม่มั่นคง เกิดการจลาจลแย่งชิงราชสมบัติ

อภิปรายผลการวิจัย

อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง เป็นการศึกษาเพื่อแสดงให้เห็นความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง การเมืองการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง

จะพบว่า อาณาจักรล้านช้างเริ่มต้นขึ้นในสมัยขุนลอได้ครองเมืองขวาในปี ค.ศ. 757 (พ.ศ. 1300) แล้วได้เปลี่ยนชื่อจากเมืองขวาเป็นเมืองเชียงทอง และมีกษัตริย์ขึ้นครองราชย์สืบต่อกันมาถึง 23 พระองค์ รวมเป็นระยะเวลา 593 ปี (ค.ศ. 757 - 1353 หรือ พ.ศ. 1300-1896) โดยพระเจ้าฟ้างุ้ม (ค.ศ. 1353-1371 หรือ พ.ศ. 1896-1916) ได้รวบรวมเอาดินแดนลาวเขตแคว้นต่างๆที่มีคนเชื้อชาติลาวอาศัยอยู่สถาปนาอาณาจักรล้านช้างขึ้น โดยมีเมืองเชียงทองเป็นเมืองหลวง มีอาณาบริเวณพื้นที่ปัจจุบัน คือ ชายแดนจรดภาคใต้ของประเทศจีน ด้านตะวันตกจรดกับประเทศเมียนมาร์และเขตภาคเหนือบางส่วน(อาณาจักรล้านนา) และภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมดของประเทศไทย ด้านทิศใต้ จรดกับประเทศกัมพูชา และด้านทิศตะวันออกจรดกับประเทศเวียดนาม จากการศึกษาสภาพเหตุการณ์ก่อนที่การสถาปนาเป็นอาณาจักรล้านช้าง จะพบว่า ระยะเวลา 593 ปีแห่งการปกครองโดยกษัตริย์ 23 พระองค์ จะพบว่า กษัตริย์แต่ละพระองค์จะครองราชย์อยู่โดยมีระยะเวลาโดยเฉลี่ยที่ 25.78 ปี ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความต่อเนื่องในการบริหารจัดการและความมั่นคงในการปกครอง กษัตริย์แต่ละพระองค์สามารถที่จะดำเนินการกิจการภายในราชอาณาจักรอย่างค่อยเป็นค่อยไปและสามารถที่จะปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นได้หากมีข้อผิดพลาด ประกอบกับการปกครองเมืองเชียงทอง ซึ่งมีพื้นที่ขนาดเล็กจึงเป็นการง่ายต่อการดูแลและมีประชากรที่เหมาะสม จึงไม่มีความสลับซับซ้อนในการดำเนินงานด้านการปกครองมากนัก

ต่อมาเมื่อมีการสถาปนาขึ้นเป็นอาณาจักรล้านช้างแล้ว อาณาจักรล้านช้าง มีกษัตริย์ที่ปกครองอาณาจักร จำนวน 29 พระองค์ มีระยะเวลาในการปกครอง 354 ปี (ค.ศ. 1353-1707

หรือ พ.ศ.1896-2250) โดยมีการสืบเชื้อสายต่อเนื่องกันมา ในบางช่วงมีความเจริญก้าวหน้า และมีความมั่นคงแข็งแรง ในบางช่วงเกิดการกบฏและความวุ่นวายในการแย่งชิงอำนาจกัน และกัน ในบางช่วงก็มีการทำสงครามกับอาณาจักรข้างเคียง และในบางช่วงได้ตกเป็น เมืองขึ้นของอาณาจักรอื่นด้วยเช่นกัน เนื่องจากเกิดความขัดแย้งแย่งชิงอำนาจของผู้ปกครอง ในอาณาจักร เพื่อลดความสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตของประชาชนและความเสียหายกันจะ เกิดขึ้นจากสงคราม จึงมีการเจรจาต่อรองกันเพื่อแยกอาณาจักรปกครอง จึงได้ถูกแบ่งแยก ออกเป็น 3 อาณาจักร คือ 1) อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง 2) อาณาจักรล้านช้าง เวียงจันทน์ และ 3) อาณาจักรล้านช้างจำปาสัก และภายหลังจากที่อาณาจักรล้านช้างได้แยก อาณาจักรกันปกครองได้เพียง 72 ปี (แยกเป็น 3 อาณาจักรในปี 1707 (พ.ศ.2250) และตก เป็นเมืองขึ้นของสยามในปี ค.ศ.1779 (พ.ศ.2322)) เท่านั้น จากการศึกษาสภาพเหตุการณ์ ภายหลังจากการสถาปนาขึ้นเป็นอาณาจักรล้านช้าง จะพบว่า ระยะเวลา 354 ปีแห่งการ ปกครองโดยกษัตริย์ 29 พระองค์ จะพบว่า กษัตริย์แต่ละพระองค์จะครองราชย์อยู่โดยมี ระยะเวลาโดยเฉลี่ยที่ 12.21 ปีเท่านั้น จึงทำให้วิเคราะห์ได้ว่า การมีอาณาจักรที่กว้างขวาง ขึ้นย่อมส่งผลต่อการกำกับ ควบคุม และปกครองเพื่อให้หัวเมืองต่างๆที่อยู่ภายใต้การ ปกครองอยู่ในความสงบเรียบร้อย รูปแบบรัฐของอาณาจักรล้านช้าง จึงมีลักษณะเป็น สหพันธรัฐ คือ รัฐส่วนกลางจะเป็นผู้กำกับควบคุมดูแลในส่วนงานที่สำคัญเท่านั้น ส่วนในรัฐที่ เป็นหัวเมืองต่างๆ จะมีอำนาจในการปกครองเฉพาะในเมืองของตนเองได้ตามอิสระ เมื่อเมือง ใดก็ตามมีสภาพเศรษฐกิจดี มีความมั่งคั่ง มั่นคงทางการทหาร หัวเมืองนั้นย่อมมีความ ต้องการที่จะแยกตัวเป็นอิสระ(แข็งเมือง)ตลอดเวลา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจำนวนหัวเมือง ความกว้างขวางของพื้นที่ในอาณาจักร และจำนวนประชากรในแต่ละหัวเมือง จึงทำให้การ ปกครองในรูปแบบของอาณาจักรมีความลำบากและต้องใช้พลกำลังจำนวนมาก และความ ซ้ำซ้อนในการดำเนินงานด้านการปกครองของผู้ปกครองก็มีมากไปด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจากระยะเวลาในการครองราชย์ของกษัตริย์ล้านช้าง จำนวน 29 พระองค์ ระยะเวลา 354 ปี จะข้อสังเกตดังนี้ คือ

1) ในระยะเริ่มต้นอาณาจักรตลอด 3 รัชกาล(พระเจ้าฟ้าจัม,พระยามสามแสนไทภูวนาถ และพระยาล้านคำแดง) เป็นระยะเวลา 87 ปี (ค.ศ.1353-1428 หรือ พ.ศ.1896-1971) มีการปกครองที่ดำเนินไปอย่างเป็นปกติ ไม่มีสงครามหรือเหตุการณ์การก่อกบฏแต่ประการ

ปีที่ 7 ฉบับที่ 4 ประจำเดือนตุลาคม – ธันวาคม 2563

ใด การขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์ทั้ง 3 พระองค์นั้นก็เกิดขึ้นโดยเชื้อสาย และมีการสืบทอดกันตามประเพณี อายุขณะขึ้นครองราชย์ก็อยู่ในวัยที่เหมาะสม

2) ในระยะต่อมาอีกเป็นเวลา 10 ปี (ค.ศ.1428-1438 หรือ พ.ศ.1971-1981) ได้เกิดความปั่นป่วนเนื่องจากพระมหाराชเทวีแก้วพิมพาคุมอำนาจอยู่ 10 ปี กษัตริย์ถูกปลงพระชนม์และผูกพระศอ(คอ)สวรรคตไปถึง 7 พระองค์

3) ในระยะต่อมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว หรือ ท้าววังบุรี จนถึงพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์ลำดับที่ 11-16 ได้ครองราชย์ต่อเนื่องกันไปตามลำดับและมีช่วงระยะเวลาการครองราชย์ที่ยาวนานรวมกันแล้วเป็นระยะเวลา 129 ปี (ค.ศ.1438-1571 หรือ พ.ศ.1981-2114) ซึ่งส่งผลให้อาณาจักรมีการพัฒนาให้มีความก้าวหน้าในด้านต่างๆไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา การศาสนา ศิลปวัฒนธรรมประเพณี และวิทยาการต่างๆ จนจัดได้ว่า เป็นยุคทองยุคหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง

4) ในรัชสมัยของพระเจ้ารวงศาธรรมิกราช (ค.ศ.1596-1622 หรือ พ.ศ.2139-2165) แม้ว่าจะทรงครองราชย์ยาวนานถึง 26 ปี และทรงปลดแอกจากอาณาจักรพม่า แต่ทรงครองราชย์ในขณะที่ทรงพระเยาว์ต้องมีผู้สำเร็จราชการแทนในระยะแรกและทรงสวรรคตจากการก่อกบฏ

5) ในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (ค.ศ.1638-1695 หรือ พ.ศ.2181-2238) นับได้ว่าเป็นยุคทองอีกยุคหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง และเป็นการครองราชย์ที่ยาวนานที่สุด คือ 57 ปี โดยทรงครองราชย์ขณะพระชนม์ได้ 25 ปี

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรที่มีการปกครองด้วยระบบราชาธิปไตย ที่ระบบการปกครองต้องอยู่ภายใต้การปกครองของบุคคลเพียงผู้เดียว คือ กษัตริย์ ปัจจัยด้านอายุในขณะขึ้นครองราชย์, ระยะเวลาในการครองราชย์, ความต่อเนื่องในการสืบทอดสมบัติ และความสงบสุขของรัฐ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ

สำหรับรูปแบบการปกครองภายในอาณาจักรล้านช้างนั้น ได้ใช้ระบบอาญาสี่ ทั้งในเมืองหลวง หัว เมืองใหญ่ ตลอดจนหัวเมืองขึ้นซึ่งอยู่กับหัวเมืองใหญ่นั้น ระบบอาญาสี่ แบ่งชั้นการปกครองออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ อาญาสี่ ซึ่งแต่ละตำแหน่งมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ เจ้าเมือง มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับ บัญชาเหนืออาญาสี่และกรมการเมือง ตลอดจนข้าราชการทั้งปวงในเขตเมืองนั้น หากแต่จะไม่มีสิทธิ์ใน บางเรื่อง เช่น ตัดสินประหารชีวิต หรือแต่งตั้ง

ถอดถอนกรมการเมืองผู้ใหญ่ซึ่งได้แก่ อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ได้เองโดยลำพัง เว้นแต่จะ
ได้ รับราชานุญาตจากเจ้ามหาชีวิต อุปฮาด เป็นตำแหน่งรองเจ้าเมือง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา
ราชการของเจ้าเมือง ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าเมือง ตลอดจนรับผิดชอบเกี่ยวกับบัญชีส่วยสา
อากร การคลัง และการกะเกณฑ์กำลังพลในยามมีราชการสงคราม ราชวงศ์ เป็นผู้แทนของ
อุปฮาด รับผิดชอบเรื่องอรรถคดีและการตัดสินถ้อยความข้อพิพาททั้งปวงราชบุตร โดยมาก
มักเป็นบุตรของเจ้าเมืองเอง หรืออาจมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสายเลือดกับเจ้าเมืองก็ได้ ทั้งนี้
ขึ้นอยู่กับคำสั่งจากเมืองหลวง ราชบุตรหน้าที่ช่วยราชการตามที่เจ้าเมืองมอบหมาย ตลอดจน
การปฏิบัติกิจการด้านศาสนา เรือกสวนไร่นา ถนนหนทาง และการเก็บภาษีอากรต่าง ๆ
ผู้ช่วยอาญาสี่ ประกอบด้วย ท้าวสุริยะ ท้าวสุริโย ท้าวโพธิสาร และท้าวสุทิสสาร ซึ่งจะแต่งตั้ง
จากบรรดาเครือญาติของเจ้าเมืองนั้น รับผิดชอบเรื่องการพิจารณาพิพากษาคดีตัดสินคดีความ
ในศาลเมือง และดูแลรับผิดชอบการปกครองเมืองในแผนกต่าง ๆ ชื่อบ้าน ขางเมือง เป็น
ตำแหน่งรองจากผู้ช่วยอาญาสี่ ประกอบด้วยชื่อเมือง มี 2 ตำแหน่งคือ เมืองแสน ทำหน้าที่
กำกับดูแลฝ่ายทหาร และเมืองจันทน์ ทำหน้าที่กำกับดูแลฝ่ายพลเรือนขางเมือง มีศักดิ์รอง
จากชื่อบ้าน ได้แก่ เมืองขวา เมืองซ้าย เมืองกลาง ดูแลบัญชีไพร่พล บัญชีสักเลก งาน
ราชทัณฑ์ การปฏิสังขรณ์วัดวาอารมตลอดจนวัสดุครุภัณฑ์ เมืองคุก เมืองฮาม เมืองแพน เป็น
ผู้ช่วยการสามตำแหน่งข้างต้น นาเหนือ นาใต้ ดูแลเรื่องเสบียงอาหารในยุ้งฉางของเมือง
ดำเนินการเก็บส่วย เก็บเงินภาษีอากรไพร่พล การสำรวจสำมะโนครัวไพร่พลทุก ๆ สามปี ทั้ง
การแทงจำหน่ายเลขที่ หนี หาย ตาย พิการ ชรา อุปสมบทของไพร่พล ตลอดจนการ
ควบคุมดูแลเรื่องสัตว์พาหนะชาเนตร ชานนธ์ ทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่เลขานุการของชื่อเมือง
ชาบัณฑิต ทำหน้าที่เป็นอาลักษณ์ หรือเจ้าพนักงานอ่านประกาศต่าง ๆ ทั้งการแข่งน้ำสาบาน
การอ่านพระราชโองการ คำสั่งเจ้าเมืองหรือสารตราจากต่างเมือง รวมทั้งทำหน้าที่การแต่ง
หนังสือตำราต่าง ๆ ด้วยกรมเมือง เป็นผู้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี จาริต ฮีต คลอง ต่าง
ๆ สุโพบ เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของทหารตำแหน่งของชื่อบ้านขางเมืองเหล่านี้ จะเรียก
แตกต่างกันไปตามศักดิ์ของเมืองนั้น ๆ หากเป็นเมืองหลวง หรือเป็นเมืองที่มีกษัตริย์ปกครอง จะ
ใช้คำว่า พระยา นำหน้า ถ้าเห็นหัวเมือง จะใช้คำว่า เพี้ย ในส่วนของการล่มสลายของ
อาณาจักรล้านช้าง อาณาจักรล้านช้างมีประวัติศาสตร์ยุคแรกๆ เชื่อว่าอยู่ภายใต้การ
ครอบครองของอาณาจักรน่านเจ้ามีตำนานโดยขุนลอ มีการสู้รบต่อๆ กันมา จึงถึงรัชสมัย
พระเจ้าฟ้างุ้มผู้รวบรวมอาณาจักรล้านช้างได้เป็นผลสำเร็จในช่วงสมัยพุทธศตวรรษที่ 19 และ

มีกษัตริย์ปกครองสืบทอดต่อกันมาหลายพระองค์ ที่สำคัญ เช่น ในรัชสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้มีความสัมพันธ์ไมตรีที่แน่นแฟ้นกับกษัตริย์ไทยโดยเฉพาะในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชนับเป็นยุคทองของราชอาณาจักรล้านช้าง ภายหลังเมื่อพระองค์สวรรคตแล้ว เชื้อพระวงศ์ลาวต่างก็แก่งแย่งราชสมบัติกัน จนอาณาจักรล้านช้างแตกแยกเป็น 3 ส่วนคือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และอาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์ ซึ่งมีสาเหตุที่ทำให้เกิดการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง คือ ความแตกแยกในอาณาจักรล้านช้าง การเกิดสงครามเจ้าอนุวงศ์และการขยายอำนาจของฝรั่งเศสสู่ลุ่มแม่น้ำโขง สาเหตุของการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างเกิดจากการแย่งชิงอำนาจ การแตกความสามัคคี เกิดการรุกรานของชาวต่างชาติ ผลกระทบจากการล่มสลาย เกิดการแย่งชิงอำนาจ การเกิดความแตกแยกความสามัคคี เกิดการรุกรานของชาวต่างชาติ ทำให้อาณาจักรล้านช้างเริ่มเสื่อมลงในปลายรัชสมัย ทำให้ไพร่พลในกำลังล้มตาย บ้านเรือนราษฎรเสียหายและผู้คนเสียชีวิต สภาพบ้านเมืองเริ่มอ่อนแอเกิดความไม่มั่นคง เกิดการจลาจลแย่งชิงราชสมบัติ

ข้อเสนอแนะ

- 1) อิทธิพลการเมืองการปกครองล้านช้างที่มีต่อการเมืองการปกครองไทย
- 2) อิทธิพลการเมืองการปกครองล้านช้างที่มีต่อการเมืองการปกครองลาว
- 3) ความจริงทางประวัติศาสตร์ล้านช้าง : หลักฐาน บันทึกประวัติศาสตร์ไทย-ลาว

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัย “อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง” ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ คือ ทำให้คนยุคปัจจุบันรู้ว่าในดินแดนลุ่มน้ำโขง ในอดีตเคยมีอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่มาก่อน ในแถบลุ่มน้ำโขงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และอาณาจักรล้านช้างยังมีอิทธิพลต่อคนลุ่มน้ำโขงมาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งพอจะสรุปออกมาเป็นประเด็นได้ ดังนี้

- 1) ความรู้ทางประวัติศาสตร์ ทำให้รู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของมนุษยชาติในดินแดนแถบลุ่มน้ำโขง เริ่มตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เรื่อยมาถึง พ.ศ. 2,436 รวมระยะเวลา 2,000 กว่าปี ซึ่งมีอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่อยู่อาณาจักรหนึ่ง ชื่อว่า “อาณาจักรล้านช้าง” ในสมัยนั้นอาณาจักรล้านช้างมีศูนย์กลางอำนาจการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และศาสนา

อยู่ที่หลวงพระบาง และเวียงจันทน์ ซึ่งตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง มีดินแดนทอดยาว จากเหนือจรดใต้ มีอาณาเขตทิศเหนือจรดกับจีน ทิศใต้จรดกับเขมร ทิศตะวันออกจรดกับเวียดนาม ทิศตะวันตกจรดพม่าและไทย ในปี พ.ศ. 2,436 ฝรั่งเศสเข้ายึดครองอาณาจักรล้านช้างฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ทำให้มีการแบ่งแยกดินแดน โดยเอาแม่น้ำโขงเป็นเขตแบ่งแยกดินแดน หลังจากแบ่งแยกดินแดนแล้ว ดินแดนฝั่งน้ำโขงด้านซ้ายได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นประเทศลาว และแผ่นดินฝั่งโขงด้านขวาเป็นแผ่นดินอีสาน ทำให้อาณาจักรล้านช้างได้ล่มสลายไปโดยการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง จึงทำให้อาณาจักรล้านช้างได้หายไปจากแผนที่โลก

2) ความเป็นมาของบรรพบุรุษคนกลุ่มแม่น้ำโขง คือ อาณาจักรล้านช้างมีความยิ่งใหญ่ในการต่อสู้ เพื่อการอยู่รอดของมนุษยชาติมากกว่า 2,000 ปี และทำให้เราทราบประวัติศาสตร์ ความเจริญของ การเมือง การปกครอง ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ของบรรพบุรุษคนกลุ่มน้ำโขง และการสร้างสรรค์ความยิ่งใหญ่ของบรรพบุรุษ ที่เป็นหลักฐานชัดเจน ณ ปัจจุบัน คือการสร้างพระธาตุศรีสองรัก ที่จังหวัดเลย สร้างขึ้นเพื่อผูกสัมพันธ์ไมตรีระหว่างกษัตริย์กรุงศรีอยุธยา กับกษัตริย์อาณาจักรล้านช้าง และการสร้างจุดศูนย์รวมจิตใจของคนล้านช้าง เช่น การสร้างพระธาตุพนม ที่จังหวัดนครพนม พระธาตุหลวง ที่นครหลวงเวียงจันทน์ พระธาตุอิงฮัง แขวงสวัญเขต พระธาตุศรีโคตรบอง แขวงคำม่วน เป็นต้น

3) มรดกของอาณาจักรล้านช้าง ถึงแม้ว่าอาณาจักรล้านช้างได้ล่มสลายไปแล้ว แต่สิ่งที่ยังเป็นมรดกตกทอดมายังคนกลุ่มน้ำโขง คือประวัติศาสตร์ความยิ่งใหญ่ของมนุษยชาติ ปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ที่มีต่อคนสองฝั่งโขง (อีสานและลาว) ที่ยังสืบทอดและถือปฏิบัติมาถึงปัจจุบันนี้ ได้แก่ ความเชื่อและการบูชาต่อพระธาตุพนม พระธาตุหลวง พระธาตุอิงฮัง พระธาตุศรีโคตรบอง ส่วนประเพณี ได้แก่ ฮีตสิบสอง การปกครอง ได้แก่ กองสิบสี่

ทองสืบ ศุภะมาร์ค (ปริวรรค). (2528). พงศาวดารลาว. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้าของ
คุรุสภา.

อาณาจักรล้านช้าง. (2561). อาณาจักรล้านช้าง. สืบค้นเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2561,
จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>

วิทย์ บัณฑิตกุล. (2555). ลาว : Laos. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : สถาพรบุ๊คส์.